

Nad lihtsalt on meiega

MART RAUDSAAR
*Riigikogu Toimetiste
peatoimetaja*

Novembri keskel pälvis suurt tähelepanu Postimehe veebikeskkonnas avaldatud Priit Pulleritsu videointervjuu kolumnist Ahto Lobjakaga, kus muuseas arutleti lihtsustatult kokkuvõetuna selle üle, kes on eestlane.

„Mida me teame?” küsis Ahto Lobjakas retooriliselt „See probleem tegelikult ei ole pagulasprobleem. Tegelikult meil on probleem enda identiteediga. Me pöördume sisse ja vaatame seestpoolt, nagu Ojulandi moodi – kas on tegemist eestlasega, kui ta on pilusilmne, kui ta on mustanahaline, kui ta on misiganes, eks. Me vaatame vere järgi. Me ei vaata selle järgi, et ta räägib eesti keelt, et ta on meie kultuuris. Me lubame endale seda vahet. Ja ei president, ei peaminister ega ühegi väljaande peatoimetaja – Allar Tankler välja arvatud /–/ – pole öelnud väga selgelt seda, et inimene, kes on teist värvi ja on siin seaduslikult ja on Eesti kodanik või on Eesti alaline elanik, on eestlane nagu mina. Sõltumata tema värvist. Keegi pole julgenud seda öelda. /–/ Siin ma seisan, must eestlane on mu vend.”

Postimees küsis pärast intervjuud oma lugejatelt, kui paljude jaoks suutis Ahto Lobjakas oma seisukohti põhjendada. 2603 vastanust vastas 37 protsenti „jah” ning 63 protsenti „ei”.

Veerand sajandit tagasi oleks tulemus olnud ilmselt teistsugune, kui küsimust mustast eestlasest oleks peetud pelgalt filosoofiliseks epateerimiseks. Mäletan „laulva revolutsiooni” sündmusi lauluväljakul, kus suured rahvamassid laulsid „eestlane olen ja eestlaseks jään”, mille sisu oli üheselt arusaadav: vastandumine nõukogude võimu ja migrantide vastu, kelle kontrollimatu sissevool ähvardas eesti rahvast peatse väljasuremisega. Ma ei suuda meenutada, et oleksin toona näinud mustanahalisi või pilusilmseid eestlasi enda kõrval.

Vabadusliikumise poolehoidjate seas oli aastaid meie keskel elanud ja eesti keelt kõnelevaid inimesi, nagu näiteks Juri Lotman, kuid tõenäoliselt ei mõelnud keegi küsimuse üle, kas neid eestlaseks pidada või mitte. Nad olid lihtsalt meiega.

Seevastu 1991. aasta juulis lauluväljakul toimunud „Laulusildade” Ida-Lääne laulupeol võis näha mitmeid mustanahalisi, sealhulgas väidetavalt 90. sünnipäeva tähistanud heliloojat, kelle spirituaali ühendkoorid esitasid. Me vaatasime neid viisil, mida võis tõenäoliselt pidada eba viisakaks. Olen aga kindel, et see oli pelk uudishimu, mitte pahatahtlikkus.

1993. aasta suvel intervjueerisin Elva esimest mustanahalist meest. Joakim Merikinoi oli tulnud Eestisse Soomest ning ta leidis tööd nüüdseks ammu kadunud Verevi baarist. Tartust ja kaugemaltki sõitis inimesi sellesse muidu kahtlase kuulsusega baari, et näha Merikinoid ja kuulda teda eesti keeles küsimas „Disko – viis krooni!”.

Tema lapsed on praeguseks täisealised. Mõistagi räägivad nad eesti keelt ning mul-

le ei meenu, et kogukonnas oleks keegi neid ahistanud. Tõsi ta on, viimaste aastate kohta puudub mul informatsioon, kuna käin nüüd Elvas harva.

Me oleme käinud pika tee vabasse maailma ning kui iisraellaste kõrberännak kestis nelikümmend aastat, siis peaks olema selge, et me ei ole veel päriselt kohale jõudnud. Seda rännakut võib ehk võrrelda ka palverännakuga, kus oleme kogenud raskusi, kohanud erinevaid inimesi ning esitanud enese kohta erinevaid küsimusi.

***Me oleme käinud pika tee
vabasse maailma
ning kui iisraellaste
kõrberännak kestis
nelikümmend aastat, siis
peaks olema selge, et me
ei ole veel päriselt
kohale jõudnud.***

Nagu küsis Lennart Meri kaks väga lihtsat küsimust: „Kes me oleme? Kuhu me läheme?”

Meie identiteet ei ole jäigalt fikseeritud nähtus, vaid see on kogenud muutumist. Nendel teemadel võib sellest Riigikogu Toimetiste numbrist lugeda huvitavat Riigikogu liikmete vestlusringi, mis arutleb eestlase identiteedi kujunemise loo üle.

Isiklikult arvan, et okupatsioonide ja väljasuremishirmu tõttu oleme olnud merelt purje nähes pigem ettevaatlikud ning valmis laande või soosaarde page-ma. Meie paranemine nõukogude võimu pärandatud posttraumaatilise stressist on saanud hirmust pagulasmasside ees tagasilöögi. Selle põhjus pole aga rohkemat ega vähemat kui kord kogetud hirmude elustumine. Selliseid eksistentsiaalseid

hirme pole võimalik maandada kampaania korras. See võtab aega, seda enam, et meie kõrberännak pole lõppenud. Ma ei õigusta kedagi, kuid oluline on mõista.

Küll aga tajun, et on juhtumas huvitav asi. Me oleme jäänud seisma ning vaa-danud otsa oma vene kaasmaalastele ja näinud, et nad ei olegi meist kuigi erinevad. Meie vene noori ei peeta Venemaal kuuldavasti päris õigeteks venelasteks. Seda enam on meil põhjust pidada neid eestlasteks, kui nad seda ise soovivad.

Käesolevas Riigikogu Toimetiste numbris uurib professor Raivo Vetik Eesti riigiidentiteedi kujunemist eestivenelaste ja eestlaste seas. Eestivenelaste riigiidenti-teeti määratlevad uurijad nende sotsiaalse orientatsioonina, mida iseloomustavad Eesti rahva hulka kuulumise tähtsustamine, sellega seotud õiguste ja kohustuste väärtustamine ning Eesti riigi oluliste sümbolite omaksvõtmine. Nimetatud tun-nuste mõõtmiseks on Vetiku uurimisrühm konstrueerinud indeksi, mis koosneb kol-mest komponendist. Nendeks on hinnangud väidetele *Kui Te mõtlete endast kui oma rahvuse esindajast ja Eestimaa rahva esindajast, siis kelle hulka kuuluvaks Te end peate?, Eesti riik kaitseb minu õigusi ja pakub avalikke hüvesid ning Tunnen uhkust nähes lehvimas Eesti lippu.*

Põneva tulemusena järeldeb autor, et eestivenelaste seas on tugeva riigiidentitee-diga inimesi rohkem kui eestlaste seas.

Veel kirjutab professor Vetik: „... nii eestivenelaste kui ka eestlaste grupi puhul on tendents selles suunas, et kõrgema inim- ja sotsiaalse kapitaliga inimestel on reeglina ka tugevam riigiidentiteet. Näiteks on tugeva riigiidentiteediga vastajatel kontakte teise rahvuse esindajatega palju rohkem võrreldes nõrga riigiidentiteedi kandjatega.”

See tähelepanek haakub hästi Ahto Lobjaka esseega „Riigiaja mänguruum”, mida lugeja samuti käesolevast numbrist leida võib. Essees on kirjutatud: „... end vaid läbi inimese mõtestades, avades pinna

*Ja sinu häda minu häda,
ja sinu õnn minu õnn ka,
ja sinu vaesus ja rikkus
ja sinu eluea pikkus
on minugi, isamaa.
(Juhan Liiv, Isamaale)*

Foto: Mart Raudsaar

ja ruumi individualiseerumisele, saab Eesti riik kesta ajas ja ruumis tänases Euroopas. Riigi tegelik tugevus on vabalt tegutsevate indiviidide võimes (ja tahtes) teda pidevalt re-konstitueerida ehk taastuua.”

Ilmselt pole meie riigi tuleviku huvides olla pigem välistav küsimuses, millised kaaskodanikud peaksid välja nägema. Küll aga – mõeldes Anatoly Zimichevi suurepärasele raamatule „Psühholoogia. Poliitika. Võitlus” – on oluline, millise sisuga täidame järgmisi universaalseid kategooriaid nagu ilu, tõde, heaolu ja küllus. Need on üldinimlikud kategooriad, kuid erinevates

kogukondades või sootsiumites võib olla nende sisu väga erinev.

Selle sisu mõistmiseks on aga vajalik vaba arutelu, mis oleks vaba liigsest poliitilisest korrektsusest, kuid samas üksteise suhtes lugupidav. Me ei tohi leppida sellega, kui Eestis avaliku arvamuse ringkäik deformeeruks viisil, et mistahes teistsugune avamus kohtab isiklikku raevukat leppimatust, millega kaasneb äga polariseerumine, kus aristotellikust arutelust pole enam jälgegi.